

Kertomus kivikautisen asuinpaikan kaivauksesta, jonka allekirjoittanut suoritti 13.-18.7.1970 Utajärven pitäjän Ahmasjärvellä. Kaivaus tehtiin Pohjois-Pohjanmaan Museon ja Oulun yliopiston Historian laitoksen yhteistyönä. Löydöt on luetteloitu numerolla KM 18562.

Asuinpaikka sijaitsee Utajärven kirkolta n. 12 km etelään Ahmasjärven länsirannalla n. 500 m järven pohjoisimmasta sopukasta mv. Martti Huttusen omistaman Pikkaraisen tilan RN:o 12⁷ maalla "Lisämaan" -nimisellä (RN:o 19) alueella järven rantatöyrän päällä olevalla pellolla. Maaperä on hienoa hiekkaa, johon on sekoittunut jonkin verran viljelyksen seurauksena syntyneitä heikkoa ruokamultaa.

Alueelta on löydetty runsaasti irtolöytöjä. Irtolöytöjen ja pintatutkimuksen perusteella tällä Pikkaraisen talon läheisellä ranta-alueella on asuinpaikkaan viittaavia merkkejä n. 500 metrin pituudelta ja parin kymmenen metrin leveydeltä. Kulttuurikerros on tyystin rikkoutunut peltoa muokattaessa. Asuinpaikka-alueen pellon länsilaidasta maa kohoaa jyrkästi läheiselle rannan suuntaisesti kulkevalle tielle, jonka luoteis- ja pohjoispuolella leviää 110 m. ym. vaiheilla oleva Ahmaskangas.

Asuinpaikalle paalutettiin kolme kaivausalueita, alueet I, II ja III siten, että ne olivat pitkin pellon rannanpuoleista reunaa alueen I ollessa eteläisimpänä. Kaikkiaan kaivettu pinta-ala oli vajaat 180 m².

Kiinteitä asuinpaikkajäännöksiä tavattiin vain kaivosalue III:n ruudussa A:7, jossa oli soikea liesikiveys. Saman kaivausalueen ruutujen A:6 ja A:7 rajalla oli niinkään kiviä, hiiltä ja luusiruja. Kaivauksen peruslinjan I-X paalun III läheisyydessä, sen länsipuolella oli runsaan 4 metrin alalla kynnöksen rikkomaa kiveystä.

Kaivausalueilla I ja II oli muutamia punamultaläiskiä, mutta selvästi hautaan viittaavaa ei niissä havaittu. Samoin kaikilla alueilla oli noki- ja hiililäiskiä. Punamullan suhteen mainittakoon, että kun alueella III pidettiin kahvitulta tunnin ajan, hiekka värjäytyi suhteellisen pienestä tulesta punaiseksi. Tämä osoittaa, että jos maaperä on vähänkään rautapitoista, ei punertavan maan syntyyn tarvita pitkäaikaista asutusta. Yhden kesän leiritulet riittävät antamaan jo voimakkaankin värin asuinpaikalle.

Löytöjen pääosa oli kampakeramiikkaa, sen nuorempaa tyyppillistä vaihetta II:2 ja mahdollisesti rappeutuvaa III:1 vaihetta. Alueilla I ja III oli muutamassa kohdassa keramiikkatihentymiä.

Kiviesineitä tai sellaisen osia löytyi varsin niukasti. Alueelta I kirveen terän kappale ja alueelta III kirves. Alueilta II ja III purupihkaa.

Irtolöytöinä poimittiin kaivauspaikkojen läheisyydestä pellosta keramiikkaa. Samoin otettiin talteen alueelta peltotöiden yhteydessä löytyneet kiviesineet.

Kaivausalueitten II ja III puolivälissä, n. 20 metriä niiden länsipuolella löytyi muokatusta pellonpinnasta asbestikeramiikan palasia, joukossa yksi sulatusupokkaan palanen, jossa oli murunen hapettunutta pronssia. Asbestikeramiikan löytöalue oli n. 10 metriä läpimitaltaan. Muualta ei asbestikeramiikkaa havaittu.

Pikkaraisen asuinpaikka on ilmeinen järvenranta-asuinpaikka. 100 metrin korkeuskäyrä kulkee pitkin kaivausalueiden järvenpuoleisia reunoja. Ahmasjärvi on jo tyyppillisen kampakeramiikan aikana ollut kuroutuneena merestä ja ollut laskujokensa Lähtevänojan välityksellä yhteydessä Oulujokeen, jonka suu Ahmaksen kampakeraamisen vaiheen aikana lienee ollut nykyisen Pällin voimalaitoksen yläpuolella. Kivi-pronssikautisen asbestikeraamisen vaiheen aikana jokisuu on jo ollut alempana, mahdollisesti Muhoksen kirkonkylän seutuvilla. Näin ollen Ahmasjärven Pikkaraisen asuinpaikka on soveltunut hyvin käyttäjensä vuotuisen pyyntikierron eräksi etapiksi. Vesistön latvoille nousevan kutukalan pyyntipaikaksi se on ollut sopiva. Asuinpaikan sesonkituonteisuuteen viittaa esinelöytöjen vähyys, ainoastaan keramiikkaa, joka on ilmeisesti poltetu paikalla, on runsaammin. Kiviesineitä on helpompi kuljettaa mukana kuin särkyvää keramiikkaa. Peuran hangaspyyntiin soveltuvia ovat myös Ahmasjärven länsipuoliset hiekkaiset harjanteet. On ajateltavissa, että Ahmasjärven alue on kuulunut rannikon kampakeraamisen väestön pyyntikierron piiriin, joka kierto on ollut sidottu riistan, peuran ja kalan vuodenaikoihin liittyvään liikkumiseen.

Helsingissä 1.4.1974

Aarne Kopisto
Aarne Kopisto